

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΜΑΘΕΙΑΣ

(Κώδ. Arch. S. Pietro C 152 [έτ. 1620], φ. 203^v)

(ΠΙΝ. 1)

Τὸ κείμενο, ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ στὴ μελέτη αὐτή, εἶναι ἔνα σύντομο ποίημα σὲ δημόδη γλώσσα, ποὺ παραδίδεται ἀνώνυμο καὶ μὲ τὴν ἀπλὴ ἔνδειξη «Στίχοι» στὸ φ. 203^v τοῦ κώδ. C 152 τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἅγ. Πέτρου (Archivio di San Pietro) τῆς Ρώμης (βλ. πίν. 1)¹. Οἱ λίγοι αὐτοὶ ὄμοιοκατάληκτοι δεκαπεντασύλλαβοι, γραμμένοι στὸν κώδικα μὲ ἀρκετὴ ἐπιμέλεια καὶ ἐλάχιστα δρθιογραφικὰ λάθη, ἀποτελοῦν, παρ’ ὅλον τὸν συνοπτικὸ χαρακτήρα τους καὶ τὴν ἀποφυγὴ κάθε συγκεκριμένης ἀναφορᾶς, μία ἐνδιαφέρουσα μαρτυρία γιὰ τὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ Ἐλληνισμοῦ στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰ. Εἶναι ὅμως προτιμότερο νὰ δοῦμε πρῶτα τὸ ἕδιο τὸ κείμενο:

Κώδ. Arch. S. Pietro C 152, φ. 203^v

$\Sigma \tau \iota \chi o \iota^2$

Τὴν σήμερον ἐβλέπομεν εἰσὲ πολλοὺς ἀνθρώπους
πόναι χοντροὶ καὶ ἄγριοστοι ὡς ζῶα εἰς τοὺς τρόπους,
κι ἀπὸ τὴν βαρβαρίαν τους καὶ χοντροσύνην π’ ἔχοντι,
λόγον Θεοῦ ν’ ἀκούσωσιν ποτέ τους καὶ δὲν τρέχοντι,
διὰ νὰ μηδὲν φανερωθῆ ν τούτων χοντροσύνη, 5

1. Τὸ χρι περιέγραψε ὁ C. GIANNELLI στὸ ἔργο: C. G.-A. VAILLANT, Un lexiq̄ue macédonien du XVIe siècle (Textes publiés par l’Institut d’Études slaves, V), Παρίσι 1958, σ. 8-15 ἐκεῖ (σ. 15) καὶ ἡ ἔνδειξη τοῦ κειμένου ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει: «16 vers contre les gens ennemis de la culture». Πρβ. ἐπίσης P. CANART, Catalogue des manuscrits grecs de l’Archivio di San Pietro (Studi e Testi, 246), Βατικανὸ 1966, σ. 49-53 (ἡ μνεία τῶν «Στίχων» στὴ σ. 51). Γιὰ τὸ χρι πρβ. τελευταῖα P. CANART - V. PERI, Sussidi bibliografici per i manoscritti greci della Biblioteca Vaticana (Studi e Testi, 261), Βατικανὸ 1970, σ. 105, διότου καὶ ἡ ὑπόλοιπη βιβλιογραφία.

2. "Ἄς σημειωθῆ ἐδῶ δι τόσο ὁ τίτλος δοσο καὶ τὸ ἀρχικὸ γράμμα κάθε διστίχου ἔχουν γραφῆ στὸν κώδικα μὲ ἐρυθρὸ μελάνι.

ἡ ἀμαθία, τὸ λοιπόν, καὶ ἡ βαρβαροσύνη·
καὶ ὡς ἀμαθεῖς ποὺ βρίσκονται, ὅπου κι ἀν εἴποντο λόγον,
γελοῦσιν καὶ διώχνοντας τους, ὅτι ἔχοντας ζώων τρόπον·
καὶ ὅποιον ἰδοῦσι φρόνιμον καὶ πάσχει νὰ μαθαίνῃ,
γελοῦσιν τον οἱ βάρβαροι, γιατὶ ἔναι τυφλαμένοι.

Σπουδαῖον ἄνδρα νὰ ἰδοῦν, πολλὰ τονὲ μισοῦσιν
καὶ ὡς ἐχθρὸν ἐπίβουλον στέκονται καὶ τὸν θωροῦσιν·
χαρτὶ νὰ ἰδοῦν ὅτι κρατεῖ σπουδαῖος νὰ διαβάζῃ,
τοὺς φαίνεται ὅτι τινὰς τὸ μάτι τους ἐβγάζει.

Ἐτσι τὸ ἔχοντα καὶ αὐτοὶ ποὺ τοὺς πονοῦν τὰ μάτια·
τὸν ἥλιον δὲν θέλοσιν νὰ τὸν ἰδοῦν ἀγνάντια.

Σημειώσεις

2. χοντροί = ἀπαίδευτοι, ἀγροῦκοι· βλ. τις διάφορες σημασίες ποὺ παραθέτει ὁ ΓΕΡ. ΒΛΑΧΟΣ, Θησαυρὸς τῆς ἑγκυκλ. βάσεως τετράγλωσσος, στὴ λ. — ἀγνωστοὶ = ἀναίσθητοι, ἀπαίδευτοι (πρβ. Ε. ΚΡΙΑΡΑ, Λεξικό, τόμ. 1, στὴ λ.). Στὸ χφ, πάνω ἀπὸ τὴ λ., ἔχει προστεθῆ ἀπὸ τὸ ἵδιο χέρι τὸ ἐρμήνευμα βάρβαροι (βλ. πίν. I), ποὺ ὁ GIANNELLI (Un lexique macédonien, σ. 15, σημ. 4) θεωρεῖ διύρθωση τῆς λ. ἀγνωστοὶ. ‘Η ἵδια ἐκφορὰ τοῦ ἐπιθ. μὲ τὴ λ. ξῶα καὶ στὸν Φαλιέρο, Λόγ. διδ. 229 [~ Δεσφαράνα, Λόγ. διδ. 265]: *Βλέπεις τὰ ξῶα τ’ ἀγνωστα τὴν στράταν πᾶς διαβαίνονταν.*

3. χοντροσύνη = ἀμάθεια· πρβ. καὶ DU CANGE, στὴ λ.

11. Σπουδαῖον· ἡ λ. χρησιμοποιεῖται σὲ δρισμένα κείμενα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας γιὰ νὰ δηγλώσῃ τὸν λόγιο, τὸν διανοούμενο· σχετικὰ μὲ τὴν ἰδιαίτερη αὐτὴ σημασία βλ. τὴν καλὴ διαπραγμάτευση τοῦ Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Φροντίσματα, μέρ. 1: ’Απὸ τὴν ’Αναγέννηση στὸν Διαφωτισμό, ’Αθ. 1962, σ. 4-6, ὅπου καὶ ἀλλες βιβλιογραφικὲς ἐνδείξεις καὶ πληροφορίες.

16. τὸν ἥλιον· τὴν ἵδια παρομοίωση τῆς παιδείας μὲ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου βρίσκομε καὶ στὴν «Ιστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν τελεσθέντων» τοῦ Ματθαίου Μυρέων (LEGRAND, BGV, τόμ. 2, σ. 310, στ. 2221-2224):

ξεσκέπασε τὸν ἥλιον ὅπου ’ναι σκοτισμένος,
μὲ τὸ βαρὺ τὸ σύγνεφον βρίσκεται σκεπασμένος·
σύγνεφον μέγα καὶ βαρὺ αὐτὸ τῆς ἀμαθείας
ξεσκέπασε τὰ γράμματα καὶ δόξαν τῆς σοφίας.

Σχετικὰ μὲ τὴ χρονολόγηση τοῦ ποιήματος, σημαντικὸ εἶναι τὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα στὸ φ. 191 τοῦ χφ, ὅπου διαβάζομε: τέλος καὶ τῶ θ(ε)ῶ δόξα).], ζωκή' [1620]. μην(ὶ) ιον(ίω) ιδ'. | + Γγίν(ος) ιερε(ὺς) καὶ οἰκονόμος | Ποιωγωϊανῆς¹. Οἱ «Στίχοι» δύμας, ποὺ περιλαμβάνονται σὲ ἔνα ἀπὸ τὰ ἐπόμενα φύλλα τοῦ χφ (φ. 203^v) καὶ ἐπομένως ἀνήκουν στὸ δεύτερο τμῆμα τῆς ἀντιγρα-

1. GIANNELLI, δ.π., σ. 16. Τὸ σημείωμα ἐπανάλαμβάνει καὶ ὁ CANART, δ.π., σ. 52.

φικῆς ἐργασίας τοῦ Γκίνου¹, πρέπει νὰ ἔχουν γραφῆ στὸν κώδικα μετὰ τὶς 14 Ιουνίου τοῦ 1620. Ἀλλὰ τὸ χρονικὸ διάστημα, ποὺ θὰ μεσολάβησε γιὰ νὰ ἀντιγραφῆ καὶ ἡ ὑπόλοιπη ὥλη τοῦ χφ, δὲν ἔχομε κανένα λόγο νὰ θεωρήσωμε δὴτι ξεπερνᾶ τὸ ἔτος 1620. Τὸν κώδικα κλείνει ὁ Γκίνος μὲ ἕνα νέο σημείωμα (φ. 213), χωρὶς αὐτὴ τὴ φορὰ νὰ ἀκολουθῇ καὶ ἡ ἀναμενόμενη χρονολογικὴ ἐνδείξη: ἐγράφ(η) παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἐλαχίστου | τῶν ἰερέων Γγίνου, καὶ οἰκονόμου τῆς ἀγιωτ(ά)τ(ης) ἀρχ(ι)επι | σκοπῆς Πωγωϊανῆς. καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες | εὕχεσθαί μοι διὰ τὸν Κ(ύριο)ν².

Ἄπὸ τὰ σημειώματα αὐτὰ μαθαίνομε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιγραφέα τοῦ χφ· εἶναι δὲ γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἅλλες ἀντιγραφές κωδίκων οἰκονόμος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνιανῆς Γκίνος (ἢ Γγίνος, σύμφωνα μὲ τὴ δική του ὀρθογραφία)³. "Οπως βλέπομε ἀπὸ τὶς ἐνδείξεις ποὺ παραθέτει στὴ μελέτη του ὁ Giannelli καὶ ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν χφφ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀγ. Πέτρου, στὴ βιβλιογραφικὴ δραστηριότητα τοῦ Γκίνου ὀφείλομε τὴν ἀντιγραφὴ δώδεκα κωδίκων, ποὺ οἱ περισσότεροι βρίσκονται σήμερα σὲ ἀγιορειτικὲς βιβλιοθήκες καὶ καλύπτουν χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸ 1601 ὡς τὸ 1648⁴. Τὴν προσοχὴ ὅμως τοῦ Giannelli διέλαθε δὲ κώδ. Λαύρας Κ 14 (1301) (Ἀποστολικοὶ κανόνες, κανόνες τῶν ἐπτὰ συνόδων, νομοκανονικὴ ὥλη), ποὺ ἔχει γραφῆ τὸ 1600 καὶ εἶναι τὸ παλαιότερο γνωστὸ χφ τοῦ Γκίνου⁵. Ἀλλὰ οἱ προσθῆκες δὲν σταματοῦν ἐδῶ. "Ηδη δὲ Λ. Βρανούσης ἐπεσήμανε τὴν ὑπαρξη

1. Ὁ Γκίνος ἔχει γράψει συνολικὰ τὰ φφ. 176-191 + 192-213 τοῦ χφ· βλ. σχετικὰ CANART, αὐτ.

2. GIANNELLI, αὐτ. Πρβ. ἐπίσης CANART, αὐτ.

3. Ἡ ἴδια γραφικὴ ἀπόδοση τοῦ δινόματος καὶ σὲ χφ τοῦ 16ου αι., ὅπου διαβάζομε γγίνου (P. FRANCHI DE' CAVALIERI, Codices graeci Chisiani et Borgiani, Ρώμη 1927, σ. 128). Σχετικὰ μὲ τὴν προέλευση τοῦ δινόματος αὐτοῦ, δὲ GIANNELLI (δ.π., σ. 17) εἶχε διατυπώσει τὴν ἀπόψη δὴτι ἀποτελεῖ ἀπόδοση στὰ ἐλληνικὰ τοῦ ἀλβ. Gjin· ἀντίθετα, δὲ ΣΤ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ (Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν δινομάτων, Λαογραφία 5, 1915-16, 351) τὸ εἶχε συνδυάσει μὲ τὸ ἀρχ. ἐλλην. Λογγίνος.

4. Βλ. GIANNELLI, δ.π., σ. 15, σημ. 6, ὅπου συγκεντρώνεται μὲ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ὑπόλοιπη βιβλιογραφία. Πρβ. ἐπίσης τὴ διεξοδικὴ καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα σημείωση γιὰ τὸν Γκίνο τοῦ Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἐγκωμιαστικὴ ἀκολουθία γιὰ τοὺς τρεῖς ἱεράρχες Μελέτιο Πηγᾶ, Γαβριήλ Σεβῆρο καὶ Μάξιμο Μαργούνιο, ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Ματθαίου Μυρέων, Ηεπραγμ. Β' Διεθν. Κρητολ. Συνεδρ., τόμ. 3, 'Αθ. 1968, σ. 381, σημ. 1.

5. Τὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα ἔχει ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Β. Ν. ΜΠΕΝΕΣΕΒΙΤΣ, Εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν τῷ Βατοπέδῳ καὶ τῇ Λαύρᾳ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου εύρισκομένων ἐλληνικῶν κανονικῶν χειρογράφων (ρωσ.), VV 11 (1904) Παράρτ. 2, σ. 67 (RR 187). Πρβ. καὶ ΣΠ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ - Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας, Παρίσι 1925, σ. 217 (RR 195), ὅπου ὅμως ἔχει ἀναγνωσθῆ ἐσφαλμένα Λογγίνου (!) ἀντὶ Γγίνου.

καὶ ἐνὸς ἄλλου χφ, ποὺ βρίσκεται στὴν Biblioteca Centrală τοῦ Ἰασίου¹. Σὲ αὐτὸ μποροῦν νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ κώδικες E.B.E. 2459 καὶ 2461, ποὺ ἔχουν καὶ οἱ δύο ἀντιγραφῆ ἀπὸ τὸν Γκίνο τὸ 1624 καὶ ποὺ ἀνῆκαν ἄλλοτε στὴ μονὴ τοῦ Ἰω. Προδρόμου τῶν Σερρῶν². Ἀλλὰ καὶ οἱ κώδικες τῆς μητροπόλεως Ἀργυροκάστρου 5 (ἔτ. 1631) καὶ 6 (ἔτ. 1641)³ προέρχονται ἀπὸ τὸν κάλαμο τοῦ ἀκαταπόνητου αὐτοῦ βιβλιογράφου⁴.

“Αν δύμας οἱ ἐνδείξεις ποὺ ἔχομε γύρω ἀπὸ τὴν βιβλιογραφικὴν ἐργασία τοῦ Γκίνου δὲν μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν πενιχρές, τὰ στοιχεῖα, ποὺ μᾶς προσφέρει τὸ ἵδιο τὸ ποίημα γιὰ μία πληρέστερη κατανόησή του, εἶναι ἐλάχιστα καὶ ἀσαφῆ. Γι’ αὐτὸν τὸν λόγο, θὰ ἤταν ἴδιαίτερα ἐνδιαφέρον νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ νὰ προσδιορισθοῦν οἱ συνθῆκες ποὺ ἐνέπνευσαν αὐτὸν τὸ ἀξιόλογο κείμενο-μαρτυρία, καὶ ἀκόμη νὰ ἐρευνηθῇ ἢν τὸ ποίημα ἀπηχῇ συγκεκριμένα γεγονότα ἢ ἢν μεταφέρη τυχὸν μία καθολικὴ διαπίστωση, ποὺ ἀφορᾶ τὴ γενικὴ πνευματικὴ κατάσταση στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

Μελετώντας τὸ προοίμιο ποὺ δὲ Μάξιμος δὲ Πελοποννήσιος (τέλ. 16ου - ἀρχ. 17ου αἰ.). ἔχει προτάξει στὸ ἔργο του «‘Ομιλίαι εἰς τὰς Κυριακὰς ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ»⁵, διαπίστωσα ὅτι τμήματά του παρουσιάζουν ἀξιοπρόσεκτη δύμοιό-

1. Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ, "Ἐρευναὶ εἰς Βιέννην, Βουδαπέστην καὶ Ρουμανίαν, ΙΙΑΛ 40 (1965) 647.

2. Τὰ βιβλιογραφικὰ σημειώματα τοῦ Γκίνου δημοσίευσε δ. Λ. GUILLOU, Les archives de Saint-Jean-Prodrome sur le mont Ménecée (Bibliothèque byzantine publiée sous la direction de P. Lemerle. Documents, 3), Παρίσι 1955, σ. 192. Στὸ Εὔρετήριο (σ. 198) ἔχει λημματογραφηθῆ ἐσφαλμένα Γκίνης. (Τὸ σφάλμα ἐπανορθώνει στὴ βιβλιοκρισία τοῦ ἔργου δ. Μ. I. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, ΕΕΒΣ 25, 1955, 370).

3. N. A. ΒΕΗ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἀργυροκάστρου, ΕΜΑ 4 (1952) 143 καὶ 155 (RR 141).

4. ‘Ο κ. Λ. Πολίτης, ποὺ ἔτοιμάζει κατάλογο τῶν βιβλιογράφων τοῦ 17ου καὶ τοῦ 18ου αἰώνα, μὲ πληροφορεῖ ὅτι καὶ ἄλλοι κώδικες μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν στὴ δραστηρότητα τοῦ σημαντικοῦ αὐτοῦ βιβλιογράφου. (Βλ. τὸ ἀρθρό του ποὺ ἀκολουθεῖ, σ. 109-118).

5. Γιὰ τὸν Μάξιμο Πελοποννήσιο καὶ τὸ ἔργο του βλ. ΔΗΜ. Μ. ΣΑΡΡΟΥ, Παλαιογραφικὸς ἔρανος, ΕΦΣΚ 33 (1914) 75α-78β. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Μαξίμου ιερομονάχου τοῦ Πελοποννήσου Λόγος στηλευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπικληθέντος Σκυλλοσόφου . . ., Ἡπ. Χρ. 3 (1928) 169-210, ὅπου (σ. 183-186) καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Μαξίμου τοῦ Πελοποννήσου Ἀπόκρισις πρὸς τοὺς φιλομαθεῖς “Αρτης ἐξ Ἰωαννίνων τῷ 1614, αὐτ. 12 (1937) 252-260. K. I. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, Μάξιμος δὲ Πελοποννήσιος, Ἐκκλησ. Φάρος 13 (1914) 451-463. ΧΡΥΣΑΣ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, ‘Η εἰς Ἰταλίαν περιπέτεια τοῦ Μαξίμου Πελοποννήσιου μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Ἰωαννίνα (1608-1609), Θησαυρίσματα 6 (1969) 113-119. ἔκει (σ. 113, σημ. 1) καὶ βιβλιογραφία, ὅπου ἀς προστεθῆ: Δ. ΣΑΡΡΟΥ, Μαξίμου τοῦ Πελοποννήσου Λόγος κοινὸς περὶ τῶν μαντευομένων καὶ τῶν ὄμοιών, Ἡπ. Εστία 5 (1956) 849-857 καὶ 983-989. Πρβ. καὶ τὸ ἀρθρό τοῦ R. JANIN, Lex. f. Theol. u. Kirche, τόμ. 7 (1962) στήλ. 211 (μὲ βιβλιογραφία). — Τὸ προοίμιο ἐξ-

τητα μὲ δρισμένες ἔννοιες τῶν «Στίχων». "Ετσι, ἡ γνώμη ποὺ ἐκφράζει ὁ ἀνώνυμος στιχουργὸς γιὰ τὴ στάση τῶν ἀμαθῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι στοὺς λογίους (στ. 11-12):

*Σπουδαῖον ἀνδρα νὰ ἴδοῦν, πολλὰ τονὲ μισοῦσιν
καὶ ὡς ἔχθρὸν ἐπίβονλον στέκουν καὶ τὸν θωροῦσιν*

μπορεῖ εύκολα νὰ παραλληλισθῇ μὲ ὅσα γράφει σχετικὰ ὁ Μάξιμος: καὶ τὸ χειρότερον ὅχι μόνον δὲν γροικοῦ ἀτοί τους, ἀμὴ ἀν λάχη καὶ τινας ὅπον γροικᾶ δὲν τὸν ἀγαποῦν οὐδὲ τὸν θέλον¹. Κοινὸς εἶναι ἀκόμη καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ «τυφλοῦ», ποὺ προσδίδουν καὶ τὰ δύο κείμενα στὸν ἀπαδευτὸ ἀνθρωπο². Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχικὸς στίχος τοῦ ποιήματος:

Τὴν σήμερον ἐβλέπομεν εἰσὲ πολλοὺς ἀνθρώπους

Θυμίζει ἀρκετὰ εἰσαγωγικὴ φράση ἀπὸ τὸ προοίμιο τοῦ Μαξίμου: *Τοῦτο βλέποντας καὶ ἔγὼ εἰς τὸν καιροὺς ἐτούτους³.* Ἀκόμη καὶ ὁ σκοπὸς τῶν δύο κειμένων φαίνεται νὰ εἴναι κοινός: πράγματι, ὅχι μόνο οἱ «Στίχοι», ἀλλὰ καὶ ὅλόκληρο τὸ προοίμιο τῶν «Ομιλίῶν», ὅπως ἔχει ἡδη ἐπισημανθῆ⁴, δὲν εἴναι ἄλλο ἀπὸ ἔνα δριμὺ κατηγορητήριο ἐναντίον τῆς ἀπαιδευσίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μπορεῖ δμως νὰ εἴχε ὑπόψη τοὺς ὁ ποιητὴς τῶν «Στίχων» τὸ ἔργο τοῦ Μαξίμου; Καὶ ἀκόμη: ὑπάρχουν στοιχεῖα ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ διαγνώσωμε τὴν ταυτότητα τοῦ ἀνώνυμου στιχουργοῦ;

Ξέρομε δτὶ οἱ «Ομιλίες», ποὺ ἔχουν γραφῆ καὶ ἀπαγγελθῆ στὰ Ἰωάννινα ἀπὸ τὸ 1611 ὥς τὸ 1614, γνώρισαν μεγάλη διάδοση κατὰ τὴν Τουρκοκρατία καὶ ἡ χειρόγραφη παράδοσή τους εἴναι πλουσιότατη. Τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν

δωκε ἀπὸ ἰδιόκτητο χρὸ ΣΑΡΡΟΣ, Παλαιογρ. ἔρανος, σ. 75β-76β, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν κώδ. Ε.Β.Ε. 285 (ἔτ. 1652) ὁ ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, δ.π., σ. 458-460. Σχετικὰ μὲ τὸ προοίμιο καὶ τὸν σκοπούς του βλ. καὶ τὶς παρατηρήσεις τοῦ ΧΡΥΣ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ο Λαρίσης - Τρίκκης Διονύσιος Β' ὁ «Φιλόσοφος» ὁ χλευαστικῶς ἐπικληθεὶς «Σκυλλόσοφος» (1541-1611), Ήπ. Χρ. 8 (1933) 153-154. Τὸ πλήρες κείμενο τῶν «Ομιλίῶν» παραμένει ἀκόμη ἀνέκδοτο.

1. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, δ.π., σ. 459 (= ΣΑΡΡΟΣ, δ.π., σ. 76α). παρόμοια ἵδεα ἐκφράζει ὁ Μάξιμος καὶ σὲ ἄλλο ἔργο του, τὴν «Ἀπόκριση πρὸς τὸν φύλομαθεῖς Ἀρτης» (ΣΑΡΡΟΣ, Ήπ. Χρ. 12, 1937, 257_{επ-25}): καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τόσον ὑπαγαίνοντων ὅπλων τῆς βαρβαρότητος, ὅπον καὶ ἀν τὸν ἔμποδίση τινάς η τὸν ἐλέγχη εἰς τοῦτο πώς τὸ κάνοντας κακά, τὸν ὀργίζονται καὶ τὸν μισοῦν θανάσιμα.

2. Στ. 10 καὶ ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, δ.π., σ. 460 (= ΣΑΡΡΟΣ, Παλαιογρ. ἔρανος, σ. 76β).

3. ΣΑΡΡΟΣ, δ.π., σ. 76α.

4. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, δ.π., σ. 154.

εἶναι ἄγνωστο καὶ στὸν βιβλιογράφο Γκίνο, ἀφοῦ τρεῖς ἀπὸ τοὺς κώδικες, ποὺ ἔχει φιλοπονήσει κατὰ καιροὺς (δὲν ἀποκλείεται, μάλιστα, νὰ λανθάνουν καὶ ἄλλοι), περιλαμβάνουν τὸ «Κυριακοδρόμιο» τοῦ Μαξίμου¹. Ἀπὸ τοὺς κώδικες ὅμως αὐτοὺς κανένας δὲν εἶναι παλαιότερος ἀπὸ τὸ χρ. τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀγ. Πέτρου ποὺ παραθέτει τὸ ποίημα καὶ ποὺ γράφηκε, καθὼς εἴδαμε, τὸ 1620. Ἀλλὰ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ γνωριμία τοῦ Γκίνου μὲ τὸ ἔργο τοῦ Μαξίμου χρονολογεῖται καὶ ἀπὸ πρίν. Τὴν εἰκασία αὐτὴ ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ ἡ παρακάτω διαπίστωση: στὸν πολὺ ἐνδιαφέροντα κώδικα τῆς Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Βρυξελλῶν II 2406 (ἔτ. 1682), φρ. 196-197, περιλαμβάνεται ἐπιστολὴ μὲ χρονολογία 1617, ποὺ ἀπευθύνει πρὸς τὸν Μάξιμο τὸν Πελοποννήσιο ὁ ἴερέας Γκίνης². Μολονότι ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ παραμένει ἀνέκδοτη καὶ δὲν γνωρίζομε κατὰ πόσο σχετίζεται μὲ τὸ πρόβλημα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ἀποτελεῖ πάντως ἔνδειξη ὅτι τὰ δύο πρόσωπα γνώριζαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο καὶ ἵσως εἶχαν συνδεθῆ καὶ μὲ φιλία. Δὲν εἶναι ἀπίθανο μάλιστα νὰ ἔδωσε ὁ ίδιος ὁ Μάξιμος ἐντολὴ στὸν ἔμπειρο καὶ ἀσφαλῶς ἐπαγγελματία βιβλιογράφο Γκίνο νὰ πολλαπλασιάσῃ μὲ τὴν ἀντιγραφὴ τὸ «Κυριακοδρόμιο». Ἐτσι ὁ Γκίνος γνώρισε τὸ προοίμιο, τὸ πρόσεξε ἰδιαίτερα καὶ θέλησε νὰ μεταφέρῃ σὲ ἔμμετρο λόγο τὶς βασικές του ἔννοιες, ποὺ φαίνεται νὰ συμμεριζόταν καὶ ὁ ίδιος. Ἐπομένως, οἱ «Στίχοι» τοῦ φ. 203^v τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀγ. Πέτρου εἶναι ἔργο δικό του. Καὶ δὲν εἶναι, βέβαια, μοναδικὴ φορὰ ποὺ βιβλιογράφος παραθέτει ἀνώνυμα στὸν κώδικα τὰ ταπεινὰ ποιητικά του δοκίμια.

ΑΛΘΗΝΑ

ΔΗΜ. Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

1. Πρόκειται γιὰ τοὺς κώδικες τῆς Biblioteca Centrală τοῦ Ἰασίου (ἔτ. 1628), τῆς μουῆς Βλατάδων 37 (ἔτ. 1629) καὶ τοῦ Σινᾶ 460 (ἔτ. 1633).

2. ΝΙΚΗΣ ΠΑΠΑΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ-ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ, Μία συλλογὴ ἐπιστολῶν τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη καὶ ἄλλων λογίων τοῦ 17ου αἰώνα, Ἑλληνικὰ 24 (1971) 93· πρβ. καὶ σημ. 1, ὅπου ἀναφέρεται γνώμη τοῦ κ. Λ. Πολίτη, ποὺ ταυτίζει τὸν ἀποστολέα μὲ τὸν βιβλιογράφο Γκίνο (τὸ χρ. ἔχει γγίνησ).